İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ

Ekolojik, Ekonomik ve Sosyal Sürdürülebilirlik İçin

İstanbul Gelişim Üniversitesi

www.gelisim.edu.tr gelisimedu igugelisim

Bölüm Adı

Çocuk Gelişimi

Dersin Adı

Aile ve Yaşam Dinamiği

Dersin Haftası: **1. Hafta**

Dersin Öğr. Üyesinin Adı: **Dr. Öğr. Üyesi Nurten ELKİN**

E-Posta: **nelkin@gelisim.edu.tr**

Telefon:

DERS BİLGİLERİ

Ders Günü ve Saati

Dersin Kredisi 2 Kredi

GBS Linki https://gbs.gelisim.edu.tr/ders-detay-5-49-1017-1

Görüşme Gün ve Saatleri

Dersin Öğretim Üyesinin Konumu B Blok 0. Kat 020

Ders: Z/S : Zorunlu ders grubundan

Dersin amacı: Çocuğun içinde büyüyüp geliştiği ailenin tanımı, türleri, işlevleri, sağlıklı ve sağlıksız ailenin özellikleri, ailenin geçirdiği yaşam döngüsü ve bu dönemlerin özellikleri, sorunları ve çözüm önerileri, ailedeki krizler ve çözüm önerileri, ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutum ve davranışları konularını öğretmek ve bu konularda farkındalık oluşturmaktır.

Dersin izlencesi

1.hafta

Ailenin tanımı, türleri ve işlevleri

2.hafta

Ailenin tarihsel gelişimi ve değişimi

3.hafta

Aile kuramları

4.hafta

Aile yaşam döngüsü

5.Hafta

Aile yaşam kalitesi

6.hafta

Aile yaşam eğitimi

7.hafta

Aile yaşam eğitimi ve çocukların dönemleri

8.hafta

ARA SINAV

9.Hafta

Aile ve çocuk

10.hafta

Çocuk yetiştirme tutumları

11.hafta

Kriz ve aile

12.hafta

Ailede kriz yönetimi

13.Hafta

Aile ve iletişim

14.hafta

Ailede güven duygusu ve sosyalleşme

Derslerin bitişi (Kazanımlar)

FİNAL

Bu Hafta Neler İşleyeceğiz?

Ailenin Tanımı

Ailenin İşlevleri

Ailenin Türleri

Uygulama Zamanı

Aile, toplum ile birey arasındaki bağı sağlama görevini üstlenen ve toplumun devamını sağlayan sosyal bir kurumdur. Ailenin işlevleri, biçimi veya özellikleri zaman içinde değişime uğrasa da; aile, tüm toplumlarda tarih boyunca var olmuştur.

Toplumun ilk ve doğal çekirdeği olan aile hem bireyin bedensel, entelektüel ve ahlaki gelişiminin doğal koşullarını sağlar hem de toplumun temel yapı taşlarını oluşturur. Çocuk aile içinde doğar ve aile çevresinde edindiği eğitimle biçimlenir ve gelişir. Çocuğun yetiştirilmesi, eğitilmesi ve toplumun sağlıklı bir üyesi hali-ne getirebilmesi için en uygun ortam ailedir.

Uygulama Zamanı

Bronfenbrenrenner'in ekolojik sistem kuramında, **mikrosistem** olarak açıklanan ve bireyin gelişimini doğrudan etkileyen en önemli etken ailedir.
Bu sistem içerisinde aile üyelerinin birbirleriyle etkileşimlerinde her bir üye bir diğerini etkilemektedir. Çocuk, anne ve babasından aldığı kalıtsal özelliklerle dünyaya gelmekte ve toplumsal yaşama uyum sağlamasına yardımcı olacak ilk temel davranış örneklerini aile içinde kazanmaktadır.

https://tr.wikipedia.org/wiki/Ekolojik_sistemler_teorisi

Uygulama Zamanı

Toplumlar temel değerlerini aile aracılığı ile yeni kuşaklara aktarırlar. Anne ve baba, çocuğa beslenme, barınma, korunma ve öğrenim imkanı sunmakta; çocuğa yeterince ilgi, sevgi ve şefkat göstererek, ihtiyaçlarını yerinde ve zamanında karşılayarak çocukta güven duygusunun temelini atmakta ve yeteneklerinin gelişmesine yardımcı olmaktadırlar. Bu noktadan hareketle, ailenin çocuğu geleceğe hazırlamada en etkili kurum olduğu söylenilebilir.[1]

Uygulama Zamanı

Biyolojik ve toplumsal birlik olan aile, toplumsal çevrenin **en küçük** sistemidir. Aile, çocuğun toplumsallaşması için en etkili kurum olma özelliğini korumaktadır. Aile aynı zamanda yeterli bir toplumsallaşma için duygusal gelişimin de sağlayıcısıdır.

Aile, çocuğun ilişki kurduğu ilk birim ve toplumsallaşma kalıplarının geliştiği **ilk çevre,** kendine özgü önemli bir dünyadır. Bir toplumsallaştırma aracı olarak yalnızca çocuğa, genel kültürün parçalarını aktarmakla kalmaz, aynı zamanda toplum içinde kendi sosyal konumlarına birinci derecede bağlı olan özel parçaları da aktarır.

Uygulama Zamanı

Soru: Bir çocuğun ilişki kurduğu ilk birim ve toplumsallaşma kalıplarının geliştiği **ilk çevre,** kendine özgü önemli bir dünyası olan yer nedir?

Uygulama Zamanı

Aile, çocuğun karakterinin, kişiliğinin ve gelişiminin sağlıklı bir şekilde tamamlanmasını sağlamada da önemli bir birimdir. Bunun yanında aile; içinde insan neslinin devamlılığının sağlandığı, topluma hazırlanma sürecinin ilk olarak ortaya çıktığı, eşler, anne-baba-çocuklar arasında belli ölçüde içten, sıcak, güven verici ilişkilerin kurulduğu ve ekonomik etkinliklerin az ya da çok yer aldığı sosyal bir kurumdur. Ayrıca aile, nüfusu yenileme, milli kültürü taşıma, çocukları sosyalleştirme, biyolojik ve psikolojik tatmin fonksiyonlarının yerine getirildiği, hayatın **ilk yıllarında çocuğun bakım ve eğitiminden sorumlu kurumdur.** [2]

Uygulama Zamanı

Ulusal sosyolog, eğitimci ve sosyal çalışmacılar tarafından yapılan aile tanımlarının bazıları ise şöyledir;

Uygulama Zamanı

Gökçe'ye göre (1976); «aile, anne-baba-çocuklar ve kan bağı olan akrabalardan meydana gelmiş ekonomik ve toplumsal birlikteliktir».

Aile Şurası'nda (1990) aile kavramı; "bir toplumda hukuki temele dayalı evlilik ve akraba bağlılığı oluşmuş aynı mekanda yaşayan en küçük toplumsal kurumdur" şeklinde tanımlanmıştır.

Uygulama Zamanı

Sayın'a göre (1990) aile; « biyolojik ilişkiler sonucu insan türünün devamını sağlayan, toplumsallaşma sürecinin ilk ortaya çıktığı, karşılıklı ilişkilerin belirli kurallara bağlandığı, o güne dek toplumda oluşturulmuş maddi ve manevi zenginlikleri kuşaktan kuşağa aktaran, biyolojik, psikolojik, ekonomik, toplumsal, hukuksal vb. yönleri bulunan toplumsal bir birimdir» .

.

Uygulama Zamanı

Türk Dil Kurumu Bilim ve Sanat Terimleri Ana Sözlüğü'nde ise aile;" Evlilik ve kan bağına dayanan, karı, koca, çocuklar, kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birlik" olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2017).

Uygulama Zamanı

Yukarıdaki verilen aile tanımları incelendiğinde; tanımlara göre aile, ebeveynleri ve çocukları içeren sosyal grubu temsil etmektedir. Aile üyeleri aynı mekanı paylaşır ve aile üyelerinin arasında karşılıklı etkileşim ve birbirlerine karşı belli görev ve sorumlulukları vardır.

Son olarak tanımlara göre aile bir sosyalleşme kurumudur. Tüm bu özellikler, aile kurumunu diğer birimlerinden sosyal yapı bakımından farklı kılmaktadır.

Ailenin Özellikleri

Evrensellik

Duygusal Dayanak

Sınırlı Kapsam

Çekirdek Pozisyon

Şekillendirici Etki

Üyelerin Sorumluluğu

Sosyal Düzenleme

Devamlılık ve Değişim

Uygulama Zamanı

Evrensellik: Aile evrensel bir kurumdur. Bunun nedeni ise ailenin geçmiş ilkel toplumlardan itibaren günümüzde ve gelecekte var olmasıdır. Her insan bir aileye mensuptur ve o ailenin çeşitli sorumluluklarını taşıyan bir üyesidir.

Duygusal Dayanak: Bir ailenin üyeleri birbirlerine duygusal bağ ile bağlıdırlar. Eşler ve anne-baba-çocuklar arasındaki sevgi, aileyi fedakar ve mutlu bir kurum haline getirir. Duygusallık her ailenin temelini oluşturur.

Sınırlı Kapsam: Ailenin kapsamı sınırlıdır. En küçük sosyal kurum olarak belirtilen birincil grup olarak betimlenmektedir. Aile üyeleri arasındaki ilişkiler; özel-yakın-kişisel ve kalıcıdır. Bu ilişkilerin kalıcılığının sağlanmasında ailenin küçük bir yapıda olması önemli etkendir.

Çekirdek Pozisyon: Aile, bireyi toplumda yer alan diğer sosyal kurum ve gruplara katılması için hazırlarken önemli bir rol üstlenmektedir. Bu özelliğinden dolayı aile sosyal yapıda çekirdek özelliği taşır.

Şekillendirici Etki: Aile, şekillendirme özelliğine sahiptir. Bireyin kişiliği ailede şekillenir. Ailenin gelenekleri, görenekleri, alışkanlıkları ve normları, üyelerinin kişilik şekillendirmede büyük etkiye sahiptir. Aile, sosyalleşme ve sosyal kontrol sürecinin en etkili organıdır.

Üyelerin Sorumluluğu: Ailenin üyeleri, aileleri için derin bir sorumluluk ve yükümlülük duygusuna sahiptir. Bu sorumluluk duygusu nedeniyle tüm aile üyeleri görevlerini yerine getirir. Çocuklar, sorumluluk ve işbirliği davranışlarını ailede kazanır.

Sosyal Düzenleme: Aile sosyal tabuların ve kanuni yasaların şekillendirdiği bir sosyal düzendir.

Devamlılık ve Değişim: Bir kurum olarak aile devamlılık ve evrensellik özelliği gösterir. Çünkü aile, aile yapısı, üyelerinin sayısı, kompozisyon ve statüsü bakımından zamanla değişir.

Aile ve Sağlık

Aile sağlığı

Bireylerden oluşan en küçük toplumsal kurum olan ailenin sağlığı üyelerinin sağlıklı olması ve en üst düzeyde fonksiyonel kapasitede hedeflerine odaklanmaları ile tam iyilik halinin sürdürülmesini içeren bir kavram olarak açıklanır.

Uygulama Zamanı

Aile sağlığı bireysel olarak aile üyelerini ve bütün olarak aile sisteminin biyolojik, psikolojik, sosyolojik ve kültürel bütün parametrelerini içeren dinamik bir iyilik halidir.

Sağlıklı aile

Aile sağlığının tanımını yapmak mümkünken sağlıklı ailenin tanımını yapmak oldukça güçtür.

Literatürde sağlıklı aile başarılı aile olarak tanımlanmaktadır.

Ancak temel olarak sağlıklı ailenin bir takım özelliklerinden bahsetmek mümkündür.

Sağlıklı ailenin özellikleri:

Aile üyeleri arasında iyi bir iletişim vardır

Aile üyeleri birbirini destekler ve onaylar

Aile üyeleri rol, görev ve sorumluluklarının farkındadır

Aile üyeleri birbirine güvenirler

Uygulama Zamanı

Ailede neşe vardır boş zamanlar birlikte paylaşılır
Toplumsal yaşamdaki doğru ve yanlışlar öğretilir
Ailenin sahip olduğu gelenek ve görenekleri vardır
Aile üyeleri birbirinin mahremiyetine saygı duyarlar
Aile içi sorunlar, krizler birlikte çözülür.

Uygulama Zamanı

Tüm bu özelliklere ek olarak aile aslında bir güç birliğidir.
Toplumun ailelerden oluştuğunu belirtmiştik dolayısıyla sağlıksız ailelerin varlığı sağlıksız toplumu oluşturacaktır bu nedenle ailelerin sağlığının bozulması tüm toplumun sağlığının bozulması demektir. Bu nedenle ailenin alacağı her türlü profesyonel danışmanlık önemlidir.

AİLE TÜRLERİ

Aile, evrensel bir kurum olmasına rağmen, yapısı ya da biçimi bir toplumdan diğerine farklılık göstermektedir. Sosyologlar ve antropologlar, farklı kültürlerde bulunan farklı aile türlerini incelemişler ve sınıflandırmışlardır. Literatür incelendiğinde zaman içinde gelişen ve değişen çok sayıda aile türü karşımıza çıkmaktadır. Tek bir aile türünden söz edilemeyeceği gibi en iyi veya en ideal aile türünden de söz edilemez. Bazı toplumlarda doğal karşılanan ve kabul gören bir aile türü başka toplumlarda yadırganabilir.

Uygulama Zamanı

Ailenin yapısını, görev ve sorumluluklarını kavrayabilmek için bu aile türleri ve her bir aile türünün özellik leri üzerinde durmak gerekir[3]
Aile türlerinin oluşumu ve siniflamasında; oluşum, evrim, ilişki, ekonomi, miras, otorite, ikametgah, işlev, kültür, gelenek ve görenek gibi birçok ölçüt kullanılmıştır.

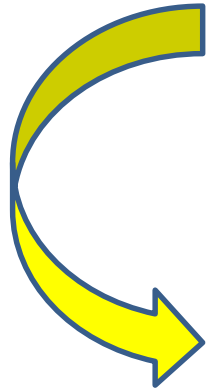

Uygulama Zamanı

Hane halkı sayısına göre	Aile içi otoriteye göre	Evlenme şekline göre	Yerleşim yerlerine göre	Oluşum sürecine göre	Soy temeline göre
Çekirdek aile Geniş aile	Ataerkil aile Anaerkil aile Eşitlikçi aile	Tek eşli aile Çok eşli aile Grup içi aile Grup dışı aile Berdel ailesi Taygeldi ailesi Lavirat ailesi Sorarat ailesi Beşit kertmesi Deneme evliliği Geçici evlenme Hizmet karşılığı Satış evlenmesi Eşcinsel evlilik	Köy ailesi Kent ailesi Gecekondu ailesi Kasaba ailesi Göçebe aile	Kandaş aile Ortaklaşa aile İki başlı aile Tek eşli aile	Ana soylu aile Baba soylu aile Hem ana hem baba soylu aile

Hane Halkı Sayısına Göre Aile Türleri

Geniş aile ve çekirdek aile veya büyük aile ve küçük aile arak ikiye ayrılmaktadır. Kuramsal olmaktan çok kavramsal bir çerçeveye dayanan bu sınıflamaya gore ailenin üye sayısı fazla ise aile, *genis/*büyük aile; ailenin üye sayısı az ise çekirdek/küçük aile olarak tanımlanmaktadır.

Geniş/Büyük Aile: Kırsal kesimde ve özellikle sanayi öncesi toplumlarda yaygın olarak görülen geniş aile; anne-baba ve çocuklar ile büyükanne, büyükbaba, hala, amca gibi akrabalardan oluşan, en az iki neslin bir arada yaşadığı kalabalık aile türüdür.

Bu kalabalık ailelerde bireyler arasında sıkı bir dayanışma ve işbölümü mevcuttur. Aile üyeleri bu hiyerarşik düzene uyar ve bütünlük içinde yaşarlar.

Geniş aileler, çocukların yaşlanmış anne-babalarına bakmakla yükümlü tutulduğu toplumlarda ya da sahip olunan toprakların bölünmesinin arzu edilmediği kırsal alanlarda daha yaygındır.

Uygulama Zamanı

Geniş ailenin farklı türleri günümüzde hala yaygın olarak özellikle **Asya'da** görülmektedir. Babanın soyundan gelen geniş aile, baba-oğul ilişkisinin uzantısına dayanırken; anne soyundan gelen geniş aile, anne-kız ilişkisinin uzantısına dayanmaktadır.

Geniş ailede genellikle, en yaşlı erkek ailenin başıdır. Bu tür ailelerde aile üyelerinin hakları ve görevleri hiyerarşik güç *ve* yetki düzeni ile belirlenir.

Uygulama Zamanı

Geleneksel geniş ailede bütün fertlerin ihtiyaçları aynı gelir kaynağından karşılanmakta, bu durum **bireylerin çalışma güdüsünü** *ve* s**osyal gelişme çabasını zayıfların eğitsel, mesleki ve sosyal tercihleri** aile tarafından belirlendiği için, sosyal hareketlilikleri sınırlanmaktadır. Ailenin sahip olduğu değerler ve kurallar her şeyden önemlidir.

Çekirdek Aile: Anne-baba ve onların evlenmemiş çocuklarından oluşan aile türüdür. Özellikle sanayi devriminden sonraki kent toplumlarının aile yapısı olarak bilinir. Sosyal ve ekonomik nedenlerle insanların kırsal kesimden ve geniş aileden ayrılarak endüstri merkezlerine göç etmesi ile geniş aileler zamanla çekirdek ailelere dönüşmüştür.

BİR ARAŞTIRMA

TUİK (2017) verilerine göre ülkemizde geniş aile türüne %16,3 oranında rastlanırken, çekirdek aile için bu oran %66,4'dür.

Uygulama Zamanı

Çekirdek ailede, geniş aileden farklı olarak aile büyüklerinin ve akrabaların, aile ve aile bireyleri üzerindeki denetimi çok daha azdır. Hatta bazen iletişimin kopukluğu nedeniyle hiç yoktur.

Modern toplumda ailenin **en ideal formu** olarak görülen çekirdek ailede çocuklar, anne-babanın bakımından, sevgi ve şefkatinden azami düzeyde yararlanabilmektedir.

Uygulama Zamanı

Genel olarak anne, baba ve evlenmemiş çocuklardan oluşan aile olarak tanımlanan çekirdek aile, günümüzde farklı yapılarda da karşımıza çıkabilmektedir. Yapısında gözlenen farklılıklar dikkate alınarak, çekirdek aileler yandaki gibi kategorileştirilebilir;

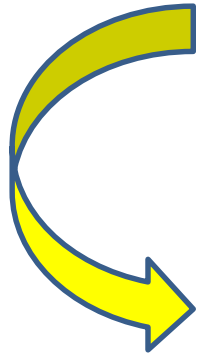

Uygulama Zamanı

- Sadece eşlerden (karı-koca) oluşan çekirdek aile
- Birlikte yaşama (evlilik akdi gerçekleşmemiş) yolu ile oluşan çekirdek aile
- Eş ve çocuklardan oluşan çekirdek aile
  - Biyolojik temelli çekirdek aile
  - Evlat edinmiş çekirdek aile

Uygulama Zamanı

- Üvey ebeveynli çekirdek aile
  - Anne-üvey babadan oluşan çekirdek aile
  - Anne-üvey baba-üvey kardeşten oluşan çekirdek aile
  - Baba-üvey anneden oluşan çekirdek aile
  - Baba-üvey anne-üvey kardeşten oluşan çekirdek aile
- Yalnız ebeveyn ve çocuklardan oluşan çekirdek aile
  - Baba ve çocuklardan oluşan çekirdek aile
  - Anne ve çocuklardan oluşan çekirdek aile

Aile içi Otoriteye Göre Aile Türleri

ATAERKİL AİLE

ANAERKİL AİLE

EŞİTLİKÇİ AİLE

Ataerkil aile: *Öz*ellikle kırsal kesimde yaygın biçimde görülen ataerkil aile, tüm yetkilerin babada olduğu bir aile türüdür. Bu ailede, en yaşlı erkek veya baba, ailenin başıdır. Evin dini törenlerine başkanlık eder ve aile mallarının koruyucusu ve yürütücüsüdür.

Anaerkil aile: *Y*etkinin eşin ve*ya* annenin tekelinde olduğu bir aile şeklidir. Anaerkil aile sistemi, ailede babanın değil, annenin egemenliği hüküm sürer. Bu tür ailenin kadınları evinde dini törenleri yapmakla sorumludur ve kocalar eşlerinin evinde yaşamaktadır.

Eşitlikçi aile: *Y*etki ve sorumlulukların eşler arasında eşit olarak paylaşıldığı demokratik bir aile modelidir. Günümüzün bu modern aile türünde diğer ailelere göre erkek ve kadın arasındaki eşitlik ve eşit haklar göze çarpmaktadır. Karar alma mekanizması nispeten erkek ağırlıklı olmasına rağmen kadının da önemli bir etkisi söz konusudur. Resmi olarak soyad babadan devam eder. Mirasın bölünmesinde hukuk kuralları etkilidir.

Evlenme Şekline Göre Aile Türleri

Evlilik temelinde aile, tek eşli ve çok eşli olmak üzere iki ana türde sınıflandırılmıştır.

Tek eşli aile (Monogamy): Tek eşli bir aile, bir baba ve bir annede oluşan ailedir. Bu tür bir ailenin bir karısı ya da bir kadının belirli bir zamanda bir kocası bulunmaktadır. Dolayısıyla birlikte yaşayan bir baba ve bir anne, tek eşli bir aileyi oluşturur. Yaygın olan ve en çok kabul gören ideal bir aile türüdür.

Çok eşli aile (Polygamy): Çok eşli ailelerde, bir erkek birkaç kadınla evlenerek ya da bir kadın birkaç erkekle evlenerek aileyi oluşturur. Çok eşli aile, ortak kocalı aile ve ortak kadınlı aile olarak iki gruba ayrılır.

(a). Ortak kocalı aile (*Polijini):* Bu aile, bir erkeğin aynı zaman diliminde birden fazla karısının olduğu ve onlarla birlikte yaşadığı bir aile türüdür. Bu tür aileler Eskimolar, Afrika Zenci leri, Müslümanlar, Naga ve Orta Hindistan'ın diğer kabileleri arasında bulunmaktadır.

(b). Ortak kadınlı aile (Poliandri): Bu aile türünde bir kadının belirli bir zaman diliminde birden fazla kocası vardır ve hepsi birlikte yaşamaktadır. Ortak Kadınlı aileler, bazı Avustralyalılar, Srilankanlılar, Tibetliler, bazı Eskimolar ve Hindistan'daki Nilgiri Hills Todasları ara sında görülmektedir.

Uygulama Zamanı

Aynı klan, aşiret grup ya da sülale içinden veya dışından yapılan evlilik yolu ile kurulan aileler grup içi aile ve grup dışı aile olmak üzere ikim başlık altında incelenebilir.

Uygulama Zamanı

Grup İçi Aile: Bireyin ait olduğu gruptan biri ile evlenmesi yoluyla aile sahibi olma uygulamasıdır. Grup içi aile, aynı kabile veya sosyal gruba mensup anne ve babadan oluşan aile türüdür. Örn; Hindistan gibi sosyal gruplara dayanan bir toplumda belirli bir grubun üyesi ile kendi grubundan bir kişi ile evlenmek zorundadır. Bu yol ile grubun düzenin ve statüsünün korunduğuna inanılmaktadır.

***Grup dışı** aile (Egzogamy):* Kişinin kendi grubu (aile, soy, klan, kabile, millet, vb.) dışından bir kimseyle evlenmesi yoluyla aile kurma zorunluluğudur. Amerika, Avustralya kabilelerinin birçoğu, aralarında kan yakınlığı ve totem birliği olanların evliliğini yasaklamaktadır. Grup dışı aile uygulaması, Gond, Ho, Khasi gibi Hint kavimleri arasında da sıklıkla takip edilmektedir. Gurup dışı evlenme kuralının farklı gruplar arasında işbirliğini arttırmak ve düşmanlığı azaltmak gayesini gütmüş olmasından kaynaklanmaktadır.

Töreye dayalı olarak yapılan evlilikler sonucu oluşan aileleri; berdel ailesi, taygeldi ailesi, lavirat ailesi ve sorarat ailesi olarak sınıflamak mümkündür

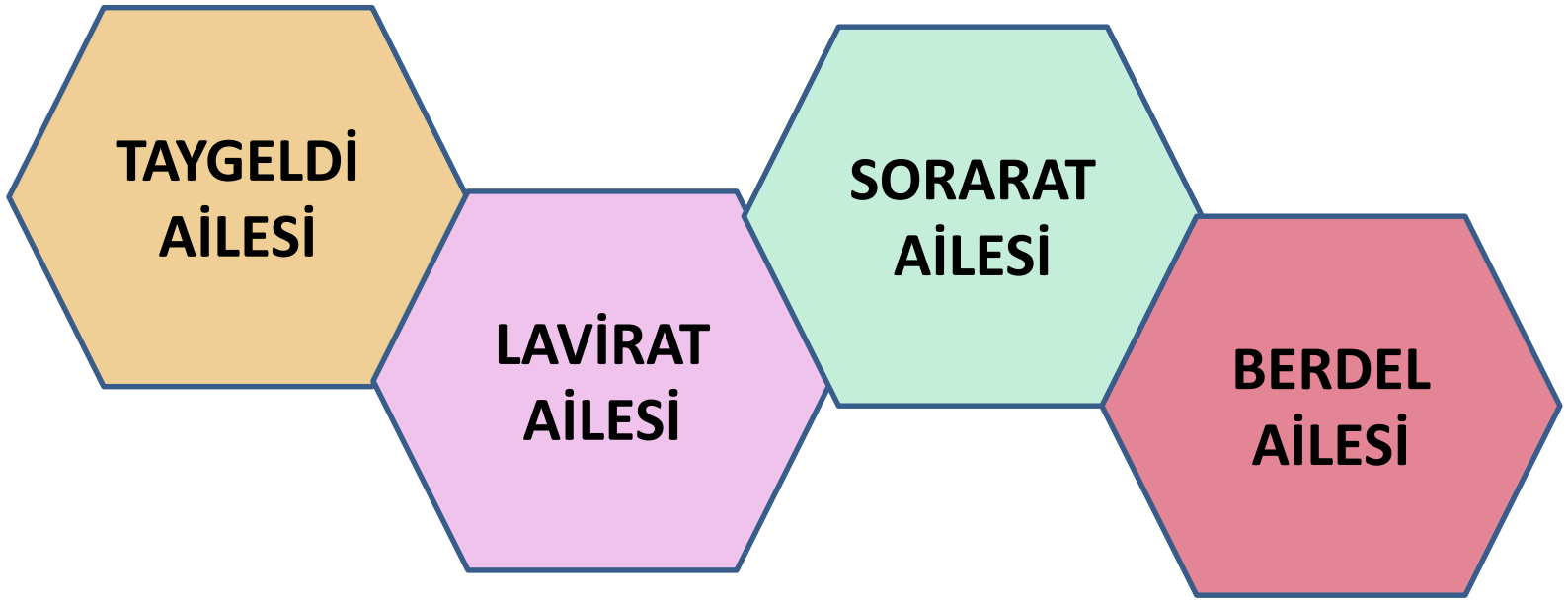

Uygulama Zamanı

Berdel ailesi: Berdel, iki ailenin birbirlerine karşılıklı olarak kız vermeleridir. Başlık parası ödeyemeyecek durumda olan aile, aldıkları geline karşılık kendilerinden bir kızı, gelinin ailesinden bir erkeğe vererek aile kurmaktadır. Bu evlilik şekliyle oluşan aile türü genelde başlık parası istenilen bölgelerde (Doğu ve Güneydoğu Anadolu) görülmektedir.
Bu evlilik türünün ortaya çıkış nedenleri çoğunlukla ekonomik sebeplerdir. Ancak bazen aileler yahut cemaatler aralarında iyi ilişkilerin kurulmasını sağlamak amacıyla da berdel evlilik yoluyla aileler kurmaktadır.

Uygulama Zamanı

Taygeldi ailesi: Çocuklu dul bir erkekle çocuklu dul bir kadının kendilerinin ve çocuklarının evlenmesi biçiminde ortaya çıkan ailedir. “Tay" kelimesi ayrı cinsten evlenecek plan dulların eski eşlerinden getirdikleri çocukları ifade etmek için kullanılır. Bu tabir bazı *y*örelerde, sadece dul kadının eski eşinden getirdiği çocuk için de kullanılabilmektedir. Bu tür sadece Türkiye'de değil birçok doğu ve batı ülkelerinde sık görülen bir aile türüdür.

Uygulama Zamanı

Bu evliliğin oluşması birçok sebebe dayanmaktadır. Bunlar sırasıyla toplumsal baskı, çocukların ihtiyaçlarının karşılanması, psikolojik veya sosyalleşme sorunlarının giderilmesi, maddi imkanların sağlanması gibi çeşitli kültürel sosyolojik, psikolojik ve ekonomik sebeplerdir.

Uygulama Zamanı

Lavirat ailesi: Eşi ölen kadının, kocasının kardeşiyle evlenmesi ile oluşan aile türüdür.

Sorarat ailesi: Eşi ölen erkeğin, eşinin kardeşiyle evlenmesi ile oluşan aile türüdür. Bu evlilik türünde, erkeğin eski eşinin çocuklarına teyzelerinin en iyi şekilde bakacağı düşüncesinin hakim olduğu görülür.

Uygulama Zamanı

Beşik kertmesi ailesi: Aileler tarafından çocuklar henüz küçükken yapılan evlilik sözleşmeleridir. Beşik kertmesi yapılan kızın, evlenme yaşı gelinceye kadar ailesiyle yaşama veya kocasının evinde yaşama hakkı bulunmaktadır.
Beşik kertmesi de mülkiyetin parçalanmasının önüne geçilmesi ya da geniş ailenin kültürel dokusunun ve bütünlüğünün korunması amacıyla genelde sülale içinden akrabalar arasında çocukları doğar doğmaz nişanlamaları *ve uy*gun yaşa gelince de evlendirilmeleridir.

Uygulama Zamanı

Bunlar dışında farklı şekillerde evlenme yoluyla oluşturulmuş aile türleri mevcuttur.

Deneme evliliği: *B*azı toplumlarda evlenecek erkekle kadının, bir müddet birlikte yaşayarak evliliği denemesi söz konusudur. Bir nevi ön deneme ailesi kurulmaktadır. Cermenlerde ve bazı toplumlarda bu tür evlilikler görülür.

Geçici evlenme: Evlilik prensip itibarıyla süresiz olmakla birlikte, bazı toplumlarda belirli bir müddet için evlenmelerde görülmektedir. Uganda Eskimoları'nda, Kuzey Amerika'nın birçok yerlilerinde, Doğu Afrika'nın zencilerinde, bu tarz evlilikler yoluyla oluşturulmuş aileler görülmektedir

Hizmet karşılığı evlenme yolu ile oluşturulmuş aile: Evlenmeye karşılık olarak her hangi bir işin yapılması veya kızın ailesine belirli bir süre hizmet edilmesi şeklinde uygulanmaktadır. Genellikle kız için gereken bedeli verememe, kız tarafının işlerini yapacak erkek cocuğu bulunmaması gibi nedenler bu özellikte bir ailenin oluşmasına yol açmaktadır.

Satış evlenmesi yolu ile oluşturulmuş aile: Bu tarz evlenme bir bedel karşılığında gerçekleşmektedir. Başlık parası, kalin gibi isimlere istenen ve çoğu zaman kızın babasına ödenen bu bedel "kızın verilmesinden dolayı hissedilen kayıp" için bir tazminat biçiminde görülmekte; bazen de "kızın yetiştirilmesinin karşılığı" olarak kabul edilmektedir. Anneye verilen hediyeler ise bazen kızı beslemiş olmasının ve sütünün bedeli olarak görülmektedir.

Yerleşim Yerlerine Göre Aile Türleri

Yerleşim yerlerine göre aile biçimleri, köy ailesi, kent ailesi, gecekondu ailesi ve kasaba ailesi olarak sınıflandırılmaktadır.

Uygulama Zamanı

Köy ailesi: Şehirleşme ile birlikte kent-köy ayrımına gidilmesiyle oluşan bu aile kavramı, genel itibari ile geniş aile özelliğine sahiptir. Köy, sosyal yapısı ve sosyal ilişkileri bakımından daha statik bir yapıdadır. Bu aile türünde aileler arası ilişkiler oldukça kuvvetlidir. Köy, aile için önemli ve kutsal bir mekandır. Tarım ve hayvancılık önemli geçim kaynağıdır. Aile içerisinde en yaşlı kişinin kararı dikkate alınır, sorun aşılamayacak derecede ise köyün ihtiyar heyeti ve köyün muhtarına sorulur.

Uygulama Zamanı

Kent ailesi: Köyde görülen tarıma dayalı geleneksel yaşam, kentte farklılaşmış, iş bölümü ve belli bir alanda uzmanlaşması zorunlu kılan bir yaşam biçimine dönüşmüştür. Kent ailesinde, köy ailesindeki gibi kendi kendine yeterli olma yerine, dışa açılma ve top lumdaki güçlerden yararlanma yaygınlaşmıştır. Aile üyelerinin çoğunluğunun dışarıda ça lışması nedeniyle akrabalık ilişkileri ve bağları zayıflamakta, otorite sembolü değişmekte, kişi bağımsızlaştıkça dayanışma duygusu önemini kaybetmektedir.

Gecekondu ailesi: Kırsal kesim nüfusunun artması, toprağın verimsizleşmesi, ma kineli tarıma geçilmesiyle işgücü fazlalığının doğması, nüfus yoğunluğuyla birlikte hane ba sina düşen toprağın azalması, sağlık, eğitim sorunları gibi itici nedenlerle, bunun yanı sıra kentin her yönden (sosyal, ekonomik, eğitim, sağlık vb.) çekici olması sebebiyle, ailelerin büyük kentlere göç etmesiyle birlikte kentlerin çoğunlukla kenar mahallerinde oluşan aile biçimidir.

Uygulama Zamanı

Gecekondu aile, köy ailesine göre daha az hane halkına sahip, üyeleri arasındaki iş-güç biçimi çeşitlenmiş, yararlı gördüğü bir takım köy özelliklerini sürdürmesine karşın uygun bulduğu kent özelliklerinin bir bölümünü zamanla kabullenmiş, toplumsal değer ve alış kanlıkları bakımından bir ucu köyde, öbür ucu kentte iki aile türü arasında bir geçiş durumu gösterir.

Kasaba ailesi: Kasaba ailesi bir **geçiş dönemi** ailesidir. Hem geleneksel geniş ailenin temel özelliklerini hem de çekirdek ailenin temel özelliklerinin bir kısmını taşır. Birçok kaynakta, "geçici geniş aile (geçici geniş aile, geniş ve küçük aile arasında bir aile biçimi)" diye tanımlandığı görülür. Kasaba ailesinde çekirdek ailelerin oranı fazladır. Aile içi ilişkiler açısından geleneksel örüntüler gösterir. İlişkiler köy toplumuna nazaran daha çözülmüş bir yapı sergilemektedir. Türkiye'de kasaba olgusu köy ile kent arasında değerlendirilir.

Göçebe Aile: Bu aile 3 kategori altında incelenmektedir. Birincisi; eski çağlarda yerleşik hayata geçmeden önce sürdürülen aile türüdür. Bu aile genelde toplayıcılık ve hayvancılık ile geçimini sürdürürdü. Genel olarak yiyecek sıkıntısı veya hava şartlarından dolayı başka bir bölgeye göç eden aile yaşantısı söz konusudur.

Uygulama Zamanı

İkinci olarak, hala günümüze kadar varlığını sürdüren göçebe ailelerden söz edilmektedir. Bunlar genel itibariyle mevsimlik göç eden ailelerdir. Ilk dönemlerdeki göçebe ailesine nispeten daha çok hayvancılık ve tarımdan geçim sağlarlar. Tarımda günlük olarak çalışır irgat olarak tabir edilen tarım işçilerinden oluşur. Türkiye'de hala bazı Yörükler göçebe hayat tarzı benimsemektedirler. Bunlar genel itibariyle dört-beş veya daha fazla ailenin kan bağından olanlardır. Söz hakkı aile içindeki en yaşlı kişidedir.

Uygulama Zamanı

Sanayileşme ve hızlı kentleşme ile birlikte ortaya üçüncü bir göçebe aile türü çıkmıştır. Bunlar genelde tarım mevsiminde kendi köylerinde çalışan, diğer vakitlerde ise sehir merkezlerine göç edip burada herhangi bir alanda çalışan aile türleridir. Bu açıdan Yörükler gibi göçebe aile türlerinden biraz farklılık gösterirler. Bu ailelerde har aile bölünebilmektedir. Yani sadece baba ve büyük çocuklar şehre çalışmaya gidip, anne ve küçük çocuklar köyde kalabilmektedirler.

Oluşum Sürecine Göre Aile Türleri

Aile, ilk insandan bugüne kadarki süreçte cinsel ilişkilerin sınırlarını belirleme noktasın da çeşitli e*vrel*erden geçmiştir. Morgan, ailenin oluşumu sürecinde aileye yönelik her türlü kuralın dikkate alınmaksızın mutlak cinsel serbesti ile başlayan ilişkilerin bir takım evrimleşme sürecinden geçtiğini ifade etmektedir. Morgan bu durumu ortaya koyan sınıflandırmayı dört aşamada açıklamaktadır.

Uygulama Zamanı

Kandaş aile: Bu aile türünde cinsel ilişki, aynı kuşağa mensup üyeler arasında serbest iken, iki ayrı kuşağa mensup üyeler arasında yasaktır. Yani bu aile türüne göre kardeşler arası ilişki serbest fakat anne ile çocuk, baba ile çocuk arasında cinsel ilişki yasaktır.

Ortaklaşa aile: Tarihsel süreç içinde zamanla kardeşler arası cinsel ilişki de yasaklanmıştır. Bu durumda kız kardeşler aynı erkekle ilişki kurabilmektedir fakat bu erkek, kardeşleri değildir. Böylece erkek belirli sayıda kadınla ortak bir evlilik hayatı sürdürmektedir.

Uygulama Zamanı

İki başlı aile: *Z*amanla evlenmeleri yasak olan kardeş ve akrabaların çoğalması ve grup halindeki ilişkilerin sınırlanması sebebiyle iki başlı aile türü görülmeye başlanmıştır. Bu aşamada bir erkek bir kadınla yaşar ama çok kadınla ilişki kurma hakkına da sahiptir. Bu yapıda evlilik ahdi iki tarafça da kolaylıkla bozulabilir.

Tek eşli aile: Babaları kesinlikle bilinen çocuklar yetiştirmek amacıyla oluşan bu aile türü erkek egemenliği üzerine kurulmuştur. Tek eşli ailede evlilik bağı, iki başlı aileye *g*öre daha sağlamdır fakat bu bağı çözmede genelde erkek söz hakkına sahibidir. Günümüz yüzyılın koşulları tek eşli evlilikte tarafların eşit haklara sahip olmaları gerçeğini ortaya koymaktadır

Soy (Nesil) Temeline Göre Aile Türleri

Ata soyuna göre aileler; ana soyunu alan aile, baba soyunu alan aile ve her iki soyu (anne ve baba) birlikte alan aile olmak üzere üç gruba ayrılır.

Ana soylu aile (Matriliniyal): Bu tür ailelerde nesil kadın soyu boyunca izlenir ve hem mülk mirası hem de soy mirası kadının soy çizgisi üzerinden gerçekleşir. Dünyanın çeşitli yerlerinde soyun anneden geçtiğine inanılan aile türünün egemen olduğu toplumlar yer almaktadır. Veddalar, Kuzey Amerikalı Hintliler, Malabar'lı bazı insanlar ve Khasi kabilesi ana soylu ailelerdir. Baba yalnızca aile kurmak ve üremek amaçlı aygıt olarak görülmek tedir. Genel olarak ana soylu aileler aynı zamanda anaerkil ve ana ikametgahlıdır.

Baba soylu aile (Patriliniyal): Nesil baba aracılığıyla izlendiğinde, aile baba soylu aile olarak adlandırılır. Bu tür ailelerde mülk mirası ve soy mirası erkek soyu üzerinden gerçekleşir. Bu ailenin atası, erkeğin soyuna veya babaya göre belirlenir. Baba soylu bir aile aynı zamanda ataerkil ve baba ikametgahlı bir ailedir. **Günümüzde yaygın olan aile türüdür.**

Hem ana hem baba soylu aile (Bilateral): Neslin hem anne hem de baba soyun birlikte izlediği aileye, hem ana hem baba soylu aile denir.

AİLENİN İŞLEVLERİ

Aile işlevlerinde; aile içi iletişim, aile üyelerinin birbirine sıcak ve duygusal tepki verebilmesi, gereken ilgiyi içtenlikle gösterebilmesi, karşılıklı saygı *ve* işbirliği büyük önem taşımaktadır. Bunlara ek olarak aile üyelerinin rollerini ve görevlerini olması gerektiği şekilde yerine getirmeleri ve ailede dengeli bir iş bölümünün olup olmaması aile işlevlerini etkileyen diğer hususlardır. Ayrıca aile içi ilişkilerde otorite boşluğu göstermeyen demokratik bir düzenin varlığının, iletişimin, ortak karar alabilmenin ve problem çözebilmenin aile dengesinin sürdürülmesinde önemli hususlar olduğu vurgulanmaktadır.

Aile İşlevlerinin Sınıflandırılması

Literatürde ailenin işlevleri konusunda çok farklı sınıflandırmaların ve çok sayıda aile işlevinin yer aldığı dikkati çekmektedir. Bu durum ailenin yüklenmesi beklenen işlevleri, ailenin yapısına, zamana, aileyi çevreleyen ve ailenin karşılıklı etkileşimde bulunduğu toplumsal, ekonomik, kültürel, dinsel ve siyasal yapıya bağlı olarak farklılaşır.

Uygulama Zamanı

K. Davis, ailenin dört ana işlevinden bahsetmiştir. Bunlar; bireyin üremesi, bakımı, yer leştirilmesi ve toplumsallaşmasıdır.

Ogburn ve Nimkoff; sevgi işlevi, ekonomik işlev, boş zamanı değerlendirecek etkinlikler gerçekleştirme işlevi, koruyucu işlev, dini işlev ve eğitim işlevi olmak üzere ailenin işlevlerini altı kategoriye ayırmıştır.

Lundberg'e göre ise, ailenin temel işlevleri şunlardır;

Cinsel davranışın düzenlenmesi
Çocukların bakımı ve eğitimi
İş bölümü ve işbirliği
Aile üyelerinin memnuniyeti

Ailenin Temel İşlevleri

Ailenin temel yani birincil işlevleri, aile dışında bir başka kurum tarafından yürütülemeyecek veya bir başka kuruma devredilemeyecek işlevleridir. Temel işlevler genel olarak beş başlık altında ele alınabilir. Bunlar;

Cinsel ihtiyacın karşılanması işlevi,
Üreme işlevi,
Koruma ve yaşatma işlevi,
Bir yuva sağlama işlevi
Sosyalleştirme işlevidir.

Ailenin İkincil İşlevleri

Ailenin temel işlevlerinin yanında yer alan bireysel ve toplumsal işlevleridir. Bu işlevlerin özelliği, başka bir kurum ya da kurumlar tarafından gerçekleştirilebilir olmasıdır. Bu işlevler;

Ekonomik işlevler

Mülk aktarımı işlevi

Dini işlevler

Eğitimsel işlevler

Hoşça vakit geçirtme işlevi

Dinlendirme işlevi

İsteklerin yerine getirilmesi işlevidir.

Ailenin Değişen İşlevleri

Modern şehirleşme ve sanayileşme yeni kültürel koşullar yaratmıştır. Küçük bağımsız çekirdek ailelerin sayısı günümüzde giderek artmaya başlamış, geniş ailelerin sayısı da azalmıştır. Bunlar ailenin yapısını ve işlevini etkilemiştir. Ailenin değişen işlevleri;

- Cinsel ihtiyacın karşılanması işlevinde değişiklik
- Üreme işlevindeki değişiklik
- Koruma ve yaşatma işlevindeki değişiklik
- Sosyalleştirme işlevindeki değişiklik
- Ekonomik işlevindeki değişiklik
- Eğitimsel işlevindeki değişiklik
- Dini işlevindeki değişiklik
- Hoşça vakit geçirme ve dinlendirme işlevindeki değişiklik

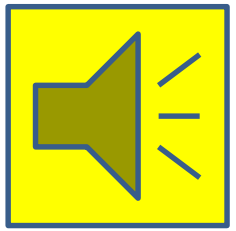

Bu Hafta Neler İşledik?

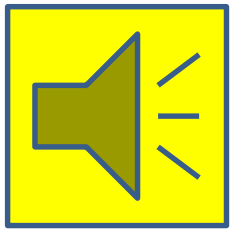

Önerilen Haftalık Çalışmalar

- Konu ile ilgili literatür taraması yapılarak sınıf ortamında tartışma,
- Kullandığım kaynak ve makalelerin incelenmesi
- Bir sonraki haftanın konusunu araştırarak öğrenme sürecine hazıroluş

Başvurulan Kaynaklar

Akyüz, E. (2000). Ulusal ve Uluslararası Hukukta Çocuğun Haklarının ve Güvenliğinin Korunması. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

Doğan, C. (1996). Eski Türk Ailesinin Yapısı ve Fonksiyonları. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 8,* 73-81.

Kır, İ. (2011). Toplumsal Bir Kurum Olan Ailenin İşlevleri. *Elektornik Sosyal Bilimler Dergisi, 10*(36), 381-404.

Erkan, S. (2010). Aile ve Aile Eğitimi İle İlgili Temel Kavramlar. Ankara: Anı.

Çağan, K. (2016). Ailenin İşlevleri. İstanbul: Açılım.

Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 5(2). 29-34.

Kuğuoğlu S, Demirbağ B. Aile Temelli sağlık yaklaşımı Akademisyen Tıp Kitabevi Ankara/ 2015

Bir Sonraki Ders: Ailenin Tarihsel Değişimi ve Gelişimi

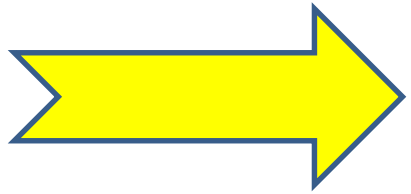

İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ

Katılımınız İçin

Teşekkür Ederiz.

Ekolojik, Ekonomik ve Sosyal Sürdürülebilirlik İçin

İstanbul Gelişim Üniversitesi